

УДК 364(062)

С 69

*Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
(протокол № 14 від 31 травня 2024 року)*

Редакційна колегія:

М. В. Гриньова, доктор педагогічних наук, професор (голова редакційної колегії); **В. В. Фазан**, доктор педагогічних наук, професор; **С. П. Яланська**, доктор психологічних наук, професор; **Н. О. Сайко**, доктор педагогічних наук, професор; **В. І. Березан**, доктор педагогічних наук, доцент; **В. В. Костіна**, доктор педагогічних наук, професор; **О. Г. Коломієць**, доктор філософських наук, доцент.

Рецензенти:

Вайнола Ренате Хейкіївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної освіти і соціальної роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (м. Київ);

Рацул Олександр Анатолійович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри психології та соціальної роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький).

Соціальна робота: реалії та перспективи : зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 110-річчю Полт. нац. пед. ун-та імені В. Г. Короленка, м. Полтава, 9–10 трав. 2024 р. / за заг. ред. Н. О. Сайко, В. І. Березан. Полтава, 2024. 255 с.

У збірнику наукових праць представлено публікації науковців, в яких висвітлюються найбільш актуальні науково-прикладні проблеми соціальної роботи і дотичних до неї наук. Основний акцент зроблено на розкритті вітчизняного й зарубіжного досвіду актуальних проблем соціальної роботи і соціальної педагогіки; сучасних технологій реабілітації та реінтеграції в умовах воєнного та повоєнного часу; соціально-педагогічній та психосоціальної підтримці дітей і дорослих в умовах військової агресії; проблемам підготовки та перепідготовки фахівців соціальної сфери в умовах воєнного стану.

Збірник адресовано викладачам у галузі соціальної роботи закладів вищої освіти, здобувачам вищої освіти, фахівцям із соціальної роботи та соціальної педагогіки.

УДК 364(062)

*Електронна копія збірника наукових праць безкоштовно розміщена
в електронному каталозі бібліотеки ПНПУ імені В. Г. Короленка та
Інституційному репозитарії ПНПУ імені В. Г. Короленка.*

© ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024

© Кафедра соціальної роботи, реабілітації та повоєнної адаптації ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Особливості організації волонтерської діяльності в сучасних умовах <i>Біла Дарина</i>	9
Сексуальна освіта підлітків задля профілактики захворювань, що передаються статевим шляхом <i>Горобчук Людмила</i>	12
Сімейне насильство як соціальна проблема <i>Дуля Аліна, Діброва Олег</i>	15
Основи здорового розвитку підлітків <i>Дяченко Сергій</i>	18
Методи й форми роботи з молодими сім'ями у роботі соціального працівника <i>Єгорова Ксенія, Буц Анастасія</i>	22
Особливості соціально-педагогічної діяльності з профілактики жорстокої поведінки підлітків у закладах загальної середньої освіти <i>Єсіна Наталія, Коловоротна Наталія</i>	25
Трансформація молодіжних культурних трендів під час війни: відмова попри власний комфорт <i>Кобка Ярослава, Синепол Світлана</i>	30
Сімейні форми влаштування на виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах воєнного стану <i>Куторжєвська Любов</i>	34
Практичне застосування стратегічного менеджменту в соціальних організаціях <i>Левченко Наталія</i>	40
Профілактика агресивної поведінки дітей <i>Лиса Оксана</i>	44

Соціальна робота з постраждалими від воєнних дій: успішні практики співпраці державних і громадських організацій <i>Лях Тетяна, Бойко Анастас, Харітонов Андрій</i>	48
Використання цифрових технологій та онлайн-ресурсів у роботі соціального педагога <i>Обушна Єлизавета</i>	51
Соціальний захист осіб похилого віку в Україні <i>Патока Наталія</i>	54
Негативний вплив соціальних факторів на ментальне здоров'я людини <i>Рибалка Олена</i>	58
До проблеми профілактики комп'ютерної адикції підлітків <i>Романова Інна, Коваленко Ольга</i>	61
Взаємодія соціальних працівників з мас-медіа як чинник розвитку сучасної соціальної роботи: порівняльний аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду <i>Синиця Антон</i>	65
Основні напрями роботи соціального педагога у сфері молодіжного дозвілля <i>Терещенко Лілія</i>	68
Діяльність мусульманських інституцій в Україні в контексті соціальної роботи <i>Хасан Ахмед</i>	70
Соціальна робота з попередження юного материнства <i>Чернявська Світлана</i>	73
Соціалізація дітей раннього дошкільного віку засобами гри <i>Чуб Катерина</i>	76
Насильство в сім'ї у зв'язку з військовим станом <i>Шаптала Дарина</i>	81
Впровадження підходу диференційованого надання послуг представникам ключових груп інфікування ВІЛ в Україні <i>Шваб Інна, Лютий Вадим</i>	84

Сторітелінг як метод соціально-виховної роботи з учнівською молоддю в закладах професійно-технічної освіти <i>Шеплякова Ірина, Маслова Влада</i>	88
--	----

Особливості соціально-педагогічної підтримки дітей упродовж та після лікування онкологічного захворювання <i>Юревич Євгенія</i>	93
---	----

РОЗДІЛ 2 СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА РЕІНТЕГРАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ

Інтеграція в освітній простір дітей з особливими освітніми потребами соціально-педагогічними засобами <i>Войнаровська Анжела</i>	97
--	----

Психологічні аспекти соціальної адаптації в умовах кризи: стратегії психологічної підтримки та ресурси <i>Громова Анастасія</i>	100
---	-----

Екскурсійна робота в Полтавському літературно-меморіальному музеї В. Г. Короленка як сучасна технологія реабілітації відвідувачів <i>Ємець Світлана</i>	104
---	-----

Соціальна реабілітація осіб з інвалідністю внаслідок війни в умовах реабілітаційного центру <i>Запитецький Андрій</i>	109
---	-----

Діяльність центру соціально-психологічної реабілітації дітей як закладу соціального захисту в Україні в умовах воєнного часу <i>Мак Аліна</i>	112
---	-----

Проблеми соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти <i>Макар Людмила, Долобовська Марина</i>	116
---	-----

Соціальна реабілітація осіб з інвалідністю: закордонний досвід <i>Міхеєва Оксана</i>	120
--	-----

Соціально-психологічна реабілітація військовослужбовців-учасників бойових дій <i>Пшенична Оксана</i>	124
--	-----

Стратегії адаптації молоді до повоєнного відновлення: перспективи та виклики <i>Савельчук Ірина</i>	128
Соціальна адаптація дітей з порушенням інтелекту засобами фізичної культури <i>Черненко Наталія</i>	131
Ефективність Університетів третього віку в забезпеченні соціальної інтеграції серед літніх людей <i>Чечун Інна</i>	135
Зарубіжний досвід психосоціальної реабілітації в інклюзивній освіті: інтеграція в український освітній простір <i>Шеремет Віталіна, Кононенко Лілія</i>	139
Досвід соціально-реабілітаційної та паліативної допомоги харківського обласного благодійного фонду «соціальна служба допомоги» людям літнього віку в умовах воєнного стану <i>Щербакова Вікторія, Рагозіна Тетяна, Костіна Валентина</i>	145

РОЗДІЛ 3

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ТА ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ І ДОРΟΣЛИХ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Психологічна підтримка дітей в умовах військової агресії <i>Атаманчук Ніна</i>	150
Підтримка українських соціальних працівників в умовах війни <i>Віхтенко Леонора</i>	153
Шляхи подолання психологічної травми внаслідок насильницьких дій у сімейній взаємодії <i>Гончарова Наталія, Харченко Анжела</i>	156
Методи роботи груп підтримки в умовах війни <i>Демиденко Тетяна</i>	159
Соціальна робота з формування життєстійкості вразливих груп населення в умовах війни <i>Єнгалічева Ірина</i>	162
Соціалізація людей з інвалідністю в умовах воєнного стану <i>Зеня Дмитро, Кабусь Наталя</i>	165

Саногенне мислення як чинник посттравматичного зростання особистості в сучасних умовах <i>Ковальова Марина</i>	168
Групи взаємодопомоги як інструмент соціальної підтримки членів сімей Захисників і Захисниць України <i>Коломієць Олена</i>	171
Ресурсний підхід до адаптації в межах психосоціальної допомоги внутрішньопереміщеним особам в умовах воєнного часу <i>Комленко Людмила</i>	175
Доула в Україні воєнного часу: місія психосоціальної підтримки <i>Котломанітова Галина</i>	179
Соціально-педагогічні засоби розвитку резильєнтності сімей, які постраждали внаслідок війни <i>Левченко Тетяна</i>	184
Роль соціального патронажу у підтримці людей похилого віку <i>Мельник Людмила</i>	188
Особливості арт-терапії у роботі з дітьми внутрішньо переміщених осіб <i>Нерознак Лілія</i>	191
Можливості молодіжного центру з надання соціоемоційної підтримки молоді у відповідь на виклики суспільства під час воєнного стану <i>Панченко Наталія, Падун Валентина</i>	195
Методи створення соціального благополуччя дітей дошкільного віку в умовах війни <i>Репало Валерія</i>	198
Молодіжна робота в громаді в умовах війни <i>Розсоха Анастасія</i>	201
Соціальні послуги неурядових організацій особам, постраждалим внаслідок війни в Україні <i>Семкова Валерія</i>	205
Соціально-педагогічна підтримка підлітків із числа ВПО в умовах літнього оздоровлення <i>Спіріна Тетяна, Дорошок Дмитро</i>	209

Стратегії роботи вчителів для надання емоційної підтримки учням молодшого шкільного віку в умовах військової агресії <i>Хімчук Ліліана</i>	211
Механізми реалізації психосоціальної роботи з військовослужбовцями та членами їх родин на основі аналізу зарубіжного досвіду <i>Шевченко Олена</i>	215
Психосоціальна підтримка дітей і дорослих в умовах військової агресії <i>Яланська Світлана, Нечепоренко Світлана</i>	218
Психосоціальна підтримка дітей в умовах військової агресії <i>Яновська Тамара</i>	221

РОЗДІЛ 4

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ТА ПЕРЕПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Підготовка студентів соціономічних спеціальностей до роботи в умовах надзвичайних ситуацій <i>Березан Валентина</i>	226
Практична підготовка майбутніх фахівців соціальної галузі до формування гендерної культури у дітей з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану <i>Костіна Валентина, Терещенко Вероніка, Гавричкова Віолетта</i>	229
Співпраця із роботодавцями у сфері соціальної роботи <i>Кравченко Оксана</i>	234
Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи в центрах життєстійкості <i>Сайко Наталія</i>	236
Терапевтичний концепт застосування цифрових наративів у професійній діяльності соціального педагога <i>Тимчук Лариса</i>	239
Розвиток професійної самосвідомості фахівців із соціальної роботи засобами тренінгової діяльності <i>Шпак Анастасія</i>	243
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	247

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інфекції, що передаються статевим шляхом (ІПСШ). *Центр громадського здоров'я МОЗ України* : вебсайт. URL: <https://www.phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/inshi-infekciyni-zakhvoryuvannya/infekcii-scho-peredayutsya-statevim-shlyakhom-ipssh> (дата звернення: 03.05.2024).
2. Про що не зручно спитати у батьків? *Центр громадського здоров'я МОЗ України* : вебсайт. URL: <https://phc.org.ua/news/pro-scho-ne-zruchno-govoriti-z-batkami-ta-spitati-u-likarya> (дата звернення: 03.05.2024).
3. Психосексуальний розвиток дітей і підлітків : вебсайт. URL: http://multycourse.com.ua/ua/print_page/theme/63 (дата звернення: 03.05.2024).
4. Сексуальне і репродуктивне здоров'я. Урок 13. Сексуальні та репродуктивні права, профілактика насильства, пов'язаного з гендером. *Альянс громадського здоров'я* : вебсайт. URL: <https://profihealth.org.ua/uk/lessons/176> (дата звернення: 03.05.2024).
5. Статеве виховання і репродуктивне здоров'я підлітків та молоді : навч. посіб. / Н. О. Лещук, Ж. В. Савич, О. А. Голоцван, Я. М. Сивохоп. Київ, 2014. 136 с. URL: <http://surl.li/tzyuux>
6. Уроки зменшення шкоди. Урок 23. Профілактика інфекцій, що передаються статевим шляхом. *Альянс громадського здоров'я* : вебсайт. URL: <https://profihealth.org.ua/uk/lessons/226> (дата звернення: 03.05.2024).
7. Sexually transmitted infections (STIs). *World health organization* : website. 2024. URL: [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sexually-transmitted-infections-\(stis\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sexually-transmitted-infections-(stis)) (Lastaccessed: 03.05.2024).

СІМЕЙНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Аліна Дуля, Олег Діброва

*Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
a.dulia@kubg.edu.ua, ovdibrova.fpsrso23m@kubg.edu.ua*

Постановка проблеми. Світовою громадськістю домашнє насильство визнано одним із ключових чинників, які ставлять людину в залежне становище, наносять моральну шкоду соціальному середовищу і є бар'єром на шляху подолання нерівності і дотримання прав людини. Проблема насильства у сім'ї є досить гострою для багатьох країн світу і для України зокрема. Її небезпечність полягає в тому, що прояви насильства і жорстокості у сім'ї руйнують гармонію і злагод у родині та є однією з передумов сімейного неблагополуччя, злочинності у громаді [6].

Водночас, проблема сімейного насильства небезпечна тим, що від неї особливих страждань зазнають діти. Тому домашнє насильство є актуальною суспільною проблемою і потребує розв'язання на рівні держави.

Аналіз останніх досліджень. Питання надання допомоги постраждалим від домашнього насильства, у період пандемії COVID-19 досліджували О. Карпенко, Ж. Петрочко [1]; домашнє насильство над дітьми як соціально-

педагогічну проблему досліджували Т. Спіріна, А. Цвігун [4]; гендерні аспекти проблеми сімейного насильства розкриті у наукових працях В. Нестерчук [2]; проблеми соціальної профілактики сімейного неблагополуччя у територіальній громаді розглядали Т. Лях, Н. Клішевич [6].

Виклад основного матеріалу. Сім'я відіграє важливу роль у формуванні й всебічному розвитку особистості, задовольняючи її соціальні потреби, як от: моральна підтримка, визнання, прийняття безпека, захищеність від зазіхань, психоемоційний комфорт. Домашнє насильство є фактором соціального ризику й призводить до поглиблення психосоціальної, морально-етичної роз'єднаності, обопільної недовіри й ворожого членів сім'ї один до одного, вульгарності й озлобленості у комунікації з найближчим соціальним оточенням. Наразі, немає точних статистичних даних про дійсні прояви насильства у сім'ї, оскільки воно є найприхованішою формою насильства, у переважній більшості, не усвідомленою жертвами та суспільством, загалом. Саме тому, що сім'я приховує факти домашнього, пояснюючи це тим, що сімейні справи не потрібно виносити на загальне обговорення, така інформація не надходить до правоохоронних органів. Науковці виокремлюють основні причини домашнього насильства: соціокультурні, особистісні, економічні, наголошуючи, що становлення й розвиток насильницьких взаємовідносин у сім'ї є наслідком комплексу насильницьких стосунків [4]. Також, діти не обізнані з ефективними моделями поведінки у випадку, якщо вони є жертвами насильства або свідками таких дій.

Разом з тим, в сімейне насильство формується через поведінку, підґрунтям якої є латентне насильство. Воно може не усвідомлюватися суб'єктом як насильницьке і виражається через педагогічний, соціалізаційний, інформаційний примус, що пояснює проблеми сімейного насильства, дискримінаційну поведінку членів сім'ї один до одного [3].

Відтак, сімейне насильство досить розповсюджене, незважаючи на соціальний статус, фінансові можливості, соціокультурні, економічні, політичні фактори, сексуальну орієнтацію. необхідно вміти розпізнати насильство (фізичне, психологічне, економічне, сексуальне), а найголовніше знати, як від нього захиститися [5].

Сімейне насильство від інших агресивних актів відрізняється тим, що це не поодинокий випадок, дії є систематичними, регулярними, планомірними, здійснюються у стосунках між найближчими людьми (батьки, діти, інші родичі).

Причинами сімейного насильства є: психологічні чинники; соціальні чинники; економічні чинники. Також, насильство до будь кого із членів сім'ї, може виражатися у тілесних ушкодженнях, сексуальних діях, погрозах, залякуваннях тощо.

Варто зазначити, що до різноманітних проявів сімейного насильства призводять певні соціокультурні умови: відсутність у суспільстві чіткої оцінки фізичних покарань; реклама насильства в засобах масової інформації; правова неграмотність; недосконалість законодавства [7].

Висновки. Сімейне насильство є важливою й актуальною соціальною проблемою, яку не можна зневажати, не помічати, не звертати уваги, оскільки будь-яке насильство є руйнівним для психоемоційного, соціокультурного становлення й розвитку особистості, але його дуже складно ідентифікувати. Саме тому важливо окреслити способи, які допомагають досягти контролю над особистістю: фізичне, психологічне, сексуальне, економічне насильство.

Сьогодні суспільство широко обговорює питання попередження сімейного насильства та дієвої допомоги його жертвам. Проте, основним завданням, наразі, залишається виявлення осіб, які здійснюють насильство та їхніх жертв, інформування населення про дії, які можна вважати насильницькими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карпенко О. Г., Петрович Ж. В., Спіріна Т. П. Діяльність громадських і благодійних організацій, спрямована на допомогу постраждалим від домашнього насильства, у період пандемії COVID-19. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 4. С. 70–77. URL: https://www.researchgate.net/publication/376515565_Dialnist_gromadskih_i_blagodijnih_organizacij_spravovana_na_dopomogu_postrazdalim_vid_domasnogo_nasilstva
2. Нестерчук В. Домашнє насильство як феномен соціальної роботи. *Social Work & Education*. 2020. Vol. 7. No. 3. P. 254–262. URL: https://journals.uran.ua/swe/article/view/2520-6230.20.3.1/pdf_53
3. Соціальна педагогіка : навч. посібник / за заг. ред. О. В. Безпалько ; авт.-кол. : О. В. Безпалько, І. Д. Зверєва, Т. Г. Веретенко та ін. Київ : Академвидав, 2014. 312 с.
4. Спіріна Т. П., Цвігун А. Ю. Домашнє насильство над дітьми як соціально-педагогічна проблема. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 2. С. 157–162. URL: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/humanitas/article/view/1183/1099>
5. Швед О. В., Спіріна Т. П. Роль міжнародних та українських неурядових організацій у протидії сексуальному насильству стосовно дітей. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 1. С. 144–151. URL: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/humanitas/article/view/1068/986>
6. Liakh T., Spirina T., Klishevych N. Social prevention of family injury in the territorial community. *Social Work & Education*. 2022. Vol. 9. No. 2. P. 245–255. URL: <https://journals.uran.ua/swe/article/view/261490>
7. Shnit D. The law and social work practice in Israel. *Meeting of Changes of a Changing Society: Fifty Years of Social Work in Israel* / ed. by F. M. Loewenberg. Jerusalem : Magnes Press, the Hebrew Univ., 1998. P. 51–74.

Наукове видання

СОЦІАЛЬНА РОБОТА: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

**Всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої 110-річчю Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка**

9–10 травня 2024 року

Публікації наведено в авторській редакції. Оргкомітет не завжди поділяє погляди авторів публікацій. За достовірність наукового матеріалу, професійного формулювання фактичних даних, цитат, власних імен, а також за розголошення фактів, що не підлягають відкритому друку, тощо відповідають автори публікацій та їх наукові керівники.

Підписано до друку 31.05.2024 р.